

Η ΔΕΣΜΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ «ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ» ΣΤΟΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ (Μάρτιος 2006)

Συγγραφέας: ΛΟΥΣΗ ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

I

A. Εισαγωγή

Ο τίτλος του άρθρου αυτού παραπέμπει στην αναθεωρημένη παρ. 2 του άρθρου 24 Συντ., σύμφωνα με την οποία οι σχετικές με το χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό τεχνικές επιλογές του κράτους γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Πρόκειται για διάταξη, η υιοθέτηση της οποίας, κατά την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, συνδεόταν, κατά πολλούς, με την προσπάθεια του συντακτικού νομοθέτη να περιορίσει την έκταση του ακυρωτικού ελέγχου και, ειδικότερα, τον έλεγχο της αιτιολογίας των διοικητικών πράξεων που αφορούσαν την άσκηση χωροταξικών και πολεοδομικών αρμοδιοτήτων^[1].

Όπως είναι γνωστό, στο σύστημα του ακυρωτικού ελέγχου που ισχύει στη χώρα μας, οι τεχνικές κρίσεις της διοίκησης κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, ως κρίσεις με ουσιαστικό περιεχόμενο, θεωρούνται ακυρωτικά ανέλεγκτες. Ο συνταγματικός νομοθέτης, θέλοντας να περιορίσει το δικαστικό έλεγχο των επιλογών της διοίκησης στον επίμαχο τομέα, τις αναγόρευσε εκ προοιμίου σε «τεχνικές» και, ακόμη περισσότερο, όρισε το αυτονόητο, ότι δηλαδή αυτές γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Όπως είχε παρατηρηθεί την εποχή εκείνη, δεν είναι νομοτεχνικά δόκιμο να προσδιορίζει ο συντακτικός νομοθέτης ποιες επιλογές είναι τεχνικές, μια και η σχετική κρίση ανήκει στα αρμόδια δικαστήρια, ενώ παράλληλα η αναγόρευση των κανόνων της επιστήμης σε δεσμευτικούς κανόνες συνταγματικής περιωπής ενδέχεται να προκαλέσει αμφισβήτηση ως προς τον προσδιορισμό του περιεχομένου τους^[2]. Παρά τη διεθνή πρωτοτυπία της και το επισφαλές κανονιστικό

περιεχόμενό της, η διάταξη αυτή, όπως και άλλωστε άλλες εξ ίσου αμφιλεγόμενης αναγκαιότητας[3] υιοθετήθηκε από την Αναθεωρητική Βουλή. Η εφαρμογή της θα δείξει αν ο συντακτικός νομοθέτης είχε ως στόχο να θέσει κανόνες, και μάλιστα συνταγματικής περιωπής, στον τρόπο άσκησης των χωροταξικών και πολεοδομικών αρμοδιοτήτων από το νομοθέτη και τη διοίκηση ή αντίθετα να περιορίσει τον «νομολογιακό ακτιβισμό», για τον οποίο εγκαλείτο από πολλές πλευρές την εποχή εκείνη το Συμβούλιο της Επικρατείας[4].

B. Η δημιουργική δεκαετία του 1990

Για ποιο λόγο όμως είχε αποδοθεί στο ανώτατο διοικητικό δικαστήριο η κατηγορία του «ακτιβισμού»; Τα κριτήρια, με τα οποία είχε διαμορφώσει έως τότε τη νομολογία του όσον αφορά το χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, δικαιολογούσαν την κατηγορία αυτή; Για να αναζητήσουμε τα κριτήρια, θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε συνοπτικά στις βασικές αρχές που διαμορφώθηκαν ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 στα θέματα που σχετίζονταν με την προστασία του περιβάλλοντος. Επρόκειτο για αρχές που το Συμβούλιο της Επικρατείας συνήγαγε από το άρθρο 24 Συντ., σε συνδυασμό με την κοινοτική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος και τις γενικές δεσμεύσεις που απέρρεαν από κείμενα διεθνών συμβάσεων. Η σχετική νομολογία αναγνώρισε σταδιακά αρχές, όπως η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης ως υποχρέωση, μεταξύ άλλων, πρόληψης και προφύλαξης του περιβάλλοντος[5], η υποχρέωση του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού για την οργάνωση των κάθε είδους ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο χώρο[6], η συνταγματική αξία της προστασίας του οικιστικού περιβάλλοντος[7], η υποχρέωση προστασίας και ήπιας ανάπτυξης των ευπαθών οικοσυστημάτων[8]. Ως αναγκαίο όρο για να διαπιστώνει την τήρηση των αρχών αυτών από τη διοίκηση και το νομοθέτη, το Συμβούλιο της Επικρατείας έθεσε την τεκμηρίωση των επιλογών τους. Τον όρο αυτό την εποχή εκείνη επέβαλε ήδη το κοινοτικό δίκαιο για την κατασκευή έργων με επιπτώσεις στο περιβάλλον, πλην όμως ο κρατικός μηχανισμός ήταν ανέτοιμος να εκπληρώσει.

Παράλληλα και στο πλαίσιο των παραπάνω αρχών, το Συμβούλιο της Επικρατείας διαμόρφωσε, με συνέπεια και δημιουργικότητα, μια σειρά επί μέρους κανόνων συνταγματικής ισχύος με βάση τους οποίους έλεγχε τις κάθε είδους πράξεις του νομοθέτη ή της διοίκησης που σχετίζονταν είτε με τον πολεοδομικό σχεδιασμό είτε απλώς με την εκτέλεση έργων που είχαν επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τέτοιους κανόνες αποτέλεσαν, για παράδειγμα, το «πολεοδομικό κεκτημένο», η απαγόρευση δηλαδή επιδείνωσης του οικιστικού περιβάλλοντος με την υιοθέτηση ρυθμίσεων που το επιβάρυναν[9], η αναγωγή του ισχύοντος κάθε φορά πολεοδομικού καθεστώτος σε κρίσιμο τυπικό στοιχείο για την έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης που αφορά την εκτέλεση ενός έργου[10], ο κανόνας του διαχωρισμού των χρήσεων γης και η ανάδειξή του ως βέλτιστης μορφής πολεοδομικής οργάνωσης[11].

Οι κανόνες αυτοί που απέκτησαν, όπως προαναφέρθηκε, κανονιστική αυτοτέλεια επέτρεψαν στο Συμβούλιο της Επικρατείας να ασκεί ακυρωτικό έλεγχο, χωρίς να είναι κάθε φορά αναγκαία η ανάλυση του ακριβούς περιεχομένου τους. Αρκούσε ότι οι κανόνες αυτοί συγκεκριμενοποιούσαν το περιεχόμενο της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης. Έτσι για παράδειγμα, η αύξηση του συντελεστή δόμησης, του ύψους των κτιρίων, του ποσοστού κάλυψης των οικοπέδων[12] ή η ανάμειξη των χρήσεων γης σε μια οικιστική περιοχή[13] ή η κατάργηση των κοινοχρήστων χώρων χωρίς την ταυτόχρονη αναπλήρωσή τους[14] θεωρείται δεδομένο ότι οδηγεί σε ανεπίτρεπτη επιδείνωση του περιβάλλοντος. Οι κρίσεις αυτές δεν ήταν το αποτέλεσμα μιας αυθαίρετης στάσης των δικαστών που οδηγούσε σε υπέρβαση του δικαιοδοτικού τους ρόλου, διότι δεν διαμορφώθηκαν εν κενώ. Επρόκειτο για στάση, η οποία προκλήθηκε από την αδυναμία και την απροθυμία του νομοθέτη και της διοίκησης να διαχειρισθούν τα σχετικά ζητήματα με συγκροτημένο, πειστικό και επαρκή τρόπο, απαλλαγμένοι από γραφειοκρατικές αγκυλώσεις και πολιτικές σκοπιμότητες. Αναπτύχθηκαν, επίσης, σε μια εποχή που η ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος ήταν μάλλον περιορισμένη, ενώ αντίθετα η σχετική κοινοτική νομοθεσία έμπαινε δυναμικά στο προσκήνιο.

Υπό αυτά τα δεδομένα, η καινοφανής διάταξη του άρθρου 24 παρ. 2 Συντ. που προβλέπει το αυτονόητο ότι, δηλαδή, ο χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός πρέπει να είναι αποτέλεσμα σταθμίσεων που γίνονται κατά τους κανόνες των οικείων επιστημών, ήταν άραγε αναγκαία; ή, μήπως, η έως τότε ισχύουσα διάταξη, όπως είχε ερμηνευθεί από τη νομολογία, παρείχε απολύτως επαρκές συνταγματικό έρεισμα για

τη διαμόρφωση από τα όργανα της πολιτείας μιας δημόσιας πολιτικής στον τομέα του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού της χώρας;

Γ. Από τα «διδάγματα της κοινής πείρας» στους «κανόνες της επιστήμης»

Στον απόηχο της κριτικής που του ασκείτο την εποχή εκείνη και σε μια προσπάθεια να αμβλύνει τις εντυπώσεις που είχαν προκαλέσει ορισμένες αποφάσεις του που είχαν θεωρηθεί ακραίες, το Συμβούλιο της Επικρατείας επιχείρησε να συστηματοποιήσει κατά κάποιο τρόπο τα κριτήρια επί τη βάση των οποίων ασκεί τον έλεγχό του. Αν και πρόκειται για μέθοδο που βρίσκει εφαρμογή, κυρίως, στον έλεγχο της αιτιολογίας των διοικητικών πράξεων, εν τούτοις και με δεδομένο το εύρος του περιεχομένου της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης, αυτή εφαρμόζεται και στον έλεγχο νομιμότητας των κανονιστικών πράξεων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Έτσι, το 2000, στη δεύτερη υπόθεση που είχε ως αντικείμενο την εκτροπή του ποταμού Αχελώου[15], η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας κωδικοποίησε τα κριτήρια του ακυρωτικού ελέγχου.

Εν πρώτοις, και προκειμένου να αποσειεί τις κατηγορίες ότι ασκούσε έλεγχο σκοπιμότητας στις επιλογές του νομοθέτη και της διοίκησης, δήλωσε με κατηγορηματικό τρόπο ότι η ευθεία αξιολόγηση των επιλογών αυτών εκφεύγει των αρμοδιοτήτων του. Αντίθετα, ελέγχει αν από τα στοιχεία της δικογραφίας και με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας προκύπτει πως η προκαλούμενη βλάβη στο περιβάλλον είναι μη επανορθώσιμη και έχει τέτοια έκταση και συνέπειες, ώστε «προδήλως να αντιστρατεύεται» τη συνταγματική αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης. Ο συλλογισμός αυτός είναι σαφές ότι μπορεί να οδηγήσει εξίσου είτε σε έναν ευρύ έλεγχο αναλογικότητας είτε αντίθετα σε έναν τυπικό και μόνο έλεγχο της εξωτερικής νομιμότητας της διοικητικής δράσης[16]. Και τούτο, καθ' όσον με βάση το ίδιο σκεπτικό, είτε πρόκειται για νομοθετική είτε για διοικητική πράξη, το ακυρωτικό δικαστήριο εξετάζει την πληρότητα και την πειστικότητα των στοιχείων που του παρέχει η διοίκηση, τα οποία ελέγχει μέσω των διδαγμάτων της κοινής πείρας. Αν λάβουμε υπόψη ότι, πολύ συχνά, ο κρατικός μηχανισμός αποδεικνύεται ανεπαρκής

στην τεκμηρίωση των επιλογών του, καθίσταται σαφές ότι το περιεχόμενο των διδαγμάτων της κοινής πείρας, όπως τουλάχιστον το προσδιορίζει κάθε φορά η πλειοψηφία του δικαστηρίου, αναδεικνύεται σε κυρίαρχο κριτήριο. Για παράδειγμα, μια οικιστική παρέμβαση τύπου Défense στη χώρα μας, μπορούμε να υποθέσουμε ότι θα κρινόταν ανεπίτρεπτη, αν η διοίκηση δεν χρησιμοποιούσε πειστικά επιχειρήματα, αφού, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, μια τέτοιου μεγέθους παρέμβαση θα επιδείνωνε εκ προοιμίου το περιβάλλον.

Μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος, και μάλιστα αρκετά πρόσφατα, το 2004, παρατηρείται η ακόλουθη εξέλιξη στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας: στην υπόθεση του κέντρου διανομής ηλεκτρικής ενέργειας Βριλησίων, υπό το φως πλέον της αναθεωρημένης διάταξης του άρθρου 24 παρ. 2 Συντ., το Δικαστήριο δεν αποκλείει ότι υπό προϋποθέσεις θα μπορούσε να κριθεί συνταγματικά ανεκτή η υιοθέτηση ακόμη και δυσμενών για το περιβάλλον ρυθμίσεων. Ρυθμίσεων, με άλλα λόγια, που κατά την κοινή πείρα θα έθιγαν το πολεοδομικό κεκτημένο^[17]. Ως προϋπόθεση γι' αυτό, θέτει, ωστόσο, την επίκληση ειδικού πολεοδομικού λόγου που επιβάλλει τη μεταβολή, με παράλληλη στάθμιση και άλλων μη πολεοδομικών αναγκών και εκτίμηση των επιπτώσεων στο οικιστικό περιβάλλον της περιοχής.

Δηλαδή, το Συμβούλιο της Επικρατείας κάνει ακόμη ένα βήμα από τη νομολογία του Αχελώου, προσδιορίζοντας σε γενικές γραμμές τα στοιχεία που πρέπει ο νομοθέτης ή η διοίκηση να έχουν λάβει υπόψη τους, ώστε να μπορεί το ίδιο να διενεργήσει έλεγχο. Αν και χωρίς ρητή αναφορά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το Δικαστήριο υπαινίσσεται εν προκειμένω τους κανόνες της επιστήμης. Ευθεία επίκληση των τελευταίων γίνεται σε μια πιο πρόσφατη απόφαση^[18] που αφορά τη χωροθέτηση του γηπέδου της ΑΕΚ. Σύμφωνα με το σκεπτικό της, κατά τη θέσπιση χωροταξικών και πολεοδομικών ρυθμίσεων, τόσο η διοίκηση όσο και ο κοινός νομοθέτης οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους τα πορίσματα και τις εφαρμογές των επιστημών της χωροταξίας και της πολεοδομίας αλλά και κάθε άλλης επιστήμης που αφορά την επίμαχη ρύθμιση. Κατά συνέπεια, οποιαδήποτε σχετική επιλογή του νομοθέτη ή της διοίκησης θα πρέπει να συνιστά το αποτέλεσμα εκτίμησης ειδικής επιστημονικής μελέτης.

Αν και η κρίση αυτή μένει να επαληθευθεί από την Ολομέλεια του Δικαστηρίου, στην οποία έχει παραπεμφθεί η υπόθεση, διαπιστώνουμε ότι η εν λόγω απόφαση

εφαρμόζει ευθέως την αναθεωρημένη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 24 Συντ., υποδεικνύοντας στο νομοθέτη και τη διοίκηση την κατά το Σύνταγμα ευθεία υποχρέωσή τους να προβαίνουν σε επιλογές και σταθμίσεις με βάση τους κανόνες της επιστήμης. Και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις, με δεδομένο ότι δεν υπήρχαν οι αντίστοιχες μελέτες, δεν είχαμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε τα κριτήρια με τα οποία το δικαστήριο θα ήλεγχε την επιστημονική επάρκειά τους. Πάντως, μπορούμε να υποθέσουμε ότι, απαιτώντας την ύπαρξη επιστημονικής μελέτης που να δικαιολογεί τις επιλογές της διοίκησης, περιόρισε το ενδεχόμενο ελέγχου του περιεχομένου και της επάρκειάς της με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας.

Δ. Οι «κανόνες της επιστήμης» και ο ακυρωτικός έλεγχος

Εν όψει της τελευταίας αυτής εξέλιξης, αναρωτιέται κανείς αν ο δικαστικός έλεγχος των πράξεων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού περνάει πλέον από την επίκληση των διδαγμάτων της κοινής πείρας στον έλεγχο της τήρησης των κανόνων της επιστήμης. Όσο ασαφές και αν είναι το περιεχόμενο των κανόνων αυτών, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι συνιστούν μέσο στήριξης των επιλογών του νομοθέτη και της διοίκησης, όταν τουλάχιστον η χρήση τους γίνεται με τρόπο που παρέχει τα εχέγγυα μιας εκ πρώτης όψεως «αντικειμενικής» κρίσης. Μιας κρίσης, δηλαδή, που θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή από κάθε ορθολογικό άτομο με στοιχειωδώς ειδικές γνώσεις. Με τον τρόπο αυτό, ο δικαστής καλείται στη συνέχεια να ελέγξει την αντικειμενικότητα των στοιχείων, στα οποία στηρίζονται οι επιλογές αυτές, αφού προηγουμένως έχει προσδιορίσει τα κριτήρια επί τη βάση των οποίων θα την εξακριβώσει. Τα ανωτέρω ισχύουν με την αναγκαία διευκρίνιση ότι η κατά το Σύνταγμα υποχρέωση του κράτους να διαμορφώνει χωροταξικά και πολεοδομικά το περιβάλλον που ζούμε δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως επιταγή επιβολής μιας συγκεκριμένης αισθητικής που κρίνουν σκόπιμη ή αναγκαία ο νομοθέτης, η διοίκηση ή ο δικαστής, αλλά ως υποχρέωση διαμόρφωσης του οικιστικού περιβάλλοντος με τρόπο που διευκολύνει τα άτομα να αναπτύσσονται ελεύθερα^[19].

Έτσι οδηγούμαστε στο επόμενο κρίσιμο ερώτημα: πώς μπορεί να εξασφαλισθεί

η «αντικειμενικότητα» των εν λόγω στοιχείων; Ασφαλώς, δεν αρκεί το γεγονός και μόνον ότι η επιλογή του νομοθέτη ή της διοίκησης στηρίζεται σε μια αυτοπροσδιοριζόμενη ως επιστημονική μελέτη. Η σύνταξή της από ειδικούς επιστήμονες συνιστά μια πρώτη ένδειξη προς την κατεύθυνση που μας απασχολεί. Περαιτέρω, καθοριστική παράμετρο, μεταξύ άλλων, μπορεί να αποτελέσει η οριοθέτηση του στόχου που επιδιώκεται και η τεκμηρίωση της σκοπιμότητας της ρύθμισης. Για το σκοπό αυτό, κρίσιμο ρόλο θα διαδραματίσει αν για την ρύθμιση μιας συγκεκριμένης κατάστασης είναι δυνατόν να υποστηριχθούν πάνω από μια αντικειμενικά θεμελιωμένες λύσεις που υπηρετούν την ορθολογική χωροταξική και πολεοδομική οργάνωση της χώρας ή μιας περιοχής. Από τις λύσεις αυτές και με κριτήρια «επαληθεύσιμα» μπορεί να επιλέγεται εκείνη που υπηρετεί με το βέλτιστο τρόπο το στόχο που έχει εξ αρχής τεθεί σε συνδυασμό με την προστασία της βιώσιμης ανάπτυξης.

Με ποιόν αντικειμενικό τρόπο μπορεί άραγε να γίνεται η «επαλήθευση» των κριτηρίων που χρησιμοποιούνται; Σε ένα πρώτο πιο γενικό επίπεδο θα μπορούσε να πει κανείς ότι αυτά επαληθεύονται από τη χρησιμοποίηση επιχειρημάτων που απορρέουν από την κρατούσα άποψη στην επιστήμη σε ένα συγκεκριμένο χρόνο. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, μια μέθοδο επαλήθευσης παρέχει ενδεχομένως η κοινοτική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως αυτή έχει αναθεωρηθεί σε συμμόρφωση με τη σύμβαση της Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη (ΟΕΕ) των Ηνωμένων Εθνών που έχει υπογράψει η Ευρωπαϊκή Ένωση[20]. Κατά τη σύμβαση αυτή και τη σχετική κοινοτική οδηγία που υιοθετήθηκε σε εφαρμογή της, η καθιέρωση διαδικασίας ενημέρωσης των εν δυνάμει ενδιαφερομένων πολιτών, ενώσεων, οργανώσεων και ομάδων, στην κατάρτιση σχεδίων και προγραμμάτων που επιδρούν στο περιβάλλον, συνιστά θεμελιώδη όρο, διότι, εκτός των άλλων, ενισχύει την εγκυρότητα και τη διαφάνεια στη λήψη των αποφάσεων. Και τούτο, υπό την αναγκαία προϋπόθεση, ότι η αποφασίζουσα αρχή θέτει στη διάθεση των ενδιαφερομένων τα επιστημονικά δεδομένα που έχει λάβει υπόψη της και ότι απαντά στα επιχειρήματα ή τις απόψεις που διατυπώνονται επ' αυτών και κυρίως, στα επιστημονικά επιχειρήματα που μπορεί να διατυπωθούν.

Η δημοσιοποίηση των δεδομένων, επί των οποίων ο νομοθέτης και η διοίκηση στηρίζουν τις επιλογές τους και η θέση τους υπό δημόσιο έλεγχο, με άλλα λόγια η ανάπτυξη ενός ουσιαστικού δημόσιου επιστημονικού από τη μια μεριά και κοινωνικού

διαλόγου από την άλλη, μπορεί να αποτελέσει μέσο για την «επαλήθευση» των χρησιμοποιούμενων κριτηρίων, εν τέλει δε μέσο για την εξασφάλιση της πολυπόθητης «αντικειμενικότητας». Με τον τρόπο αυτό και ανεξάρτητα από το αν το προβλέπει η όχι το Σύνταγμα, οι «κανόνες της επιστήμης» μπορούν να υποστηρίξουν τις επιλογές του νομοθέτη και της διοίκησης κατά την άσκηση των πολεοδομικών και χωροταξικών αρμοδιοτήτων τους. Αντίστοιχα, αφού πλέον οι σχετικές επιλογές γίνονται με «αντικειμενικά» δεδομένα, ο δικαστής, στον οποίο θα τεθεί υπόψη όλο το σχετικό υλικό, ελέγχει το εύλογο της επιλογής του νομοθέτη ή της διοίκησης, αν δηλαδή η εν λόγω επιλογή συνιστά μια εύλογη προσέγγιση της υποχρέωσης χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος.

Ε. Επίλογος

Δυστυχώς, στη χώρα μας η συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο συγκεκριμένο τομέα αντιμετωπίζεται από το νομοθέτη και τη διοίκηση ως διαδικαστικό και μόνο ζήτημα. Αντίστοιχα, η επιστημονική κοινότητα ή οι φορείς που έχουν τη δυνατότητα να διαδραματίσουν αποφασιστικό ρόλο δεν φαίνονται αποφασισμένοι να συμβάλλουν στη διαμόρφωση κοινά αποδεκτών κανόνων τεκμηρίωσης ούτε, όμως, και στη δημιουργία ενός forum όπου θα μπορούσε να αναπτυχθεί ο αναγκαίος δημόσιος διάλογος. Μέχρις ότου τα παραπάνω γίνουν πραγματικότητα, θα πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί, όταν αναζητούμε και αποδίδουμε ευθύνες για την κακοδαιμονία του πολεοδομικού σχεδιασμού στη χώρα μας, πολύ δε περισσότερο όταν, για να ξορκίσουμε την κακοδαιμονία αυτή, ενσωματώνουμε στο Σύνταγμα διατάξεις χωρίς ρυθμιστικό περιεχόμενο.

Συνοψίζοντας, ελπίζω να έγινε σαφές ότι το διαπιστούμενο έλλειμμα στο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό της χώρας μας δεν μπορεί να αποδίδεται σε ακρότητες της δικαστικής εξουσίας, μια και το μερίδιο ευθύνης της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας που είναι εν προκειμένω αρμόδιες για τη λήψη αποφάσεων είναι πολύ μεγαλύτερο. Η επίκληση των κανόνων της επιστήμης δεν αρκεί από μόνη

της για να νομιμοποιήσει τις σχετικές επιλογές. Είναι αναγκαίο οι κανόνες αυτοί να αποκτήσουν ουσιαστικό περιεχόμενο που να γίνεται σεβαστό. Εξίσου αναγκαίο είναι η διαμόρφωση και η τήρηση των ίδιων κανόνων να ελέγχεται από τους πολίτες και την κοινωνία, αλλά και από τους πολιτειακούς θεσμούς.

* Το κείμενο αυτό αποτελεί επεξεργασμένη μορφή της εισήγησης που παρουσιάσθηκε στην Ημερίδα με θέμα «Πολοδομικές αρμοδιότητες και Σύνταγμα», η οποία διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης, την Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων και το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, την 7η Μαρτίου 2006, στην Αθήνα.

[1] Βλ. Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), Το άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, *passim*, Σ. Ρίζου, Η περιπέτεια του άρθρου 24 του Συντάγματος και η ευθύνη των κρατικών εξουσιών, ΔτΑ 2001, σ. 417 επ., Κ. Μενουδάκου, Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος μετά την αναθεώρηση, ΝοΒ 2002, σ. 45 επ., Π. Παραρά, Ο έλεγχος της συνταγματικότητας του νόμου στο στόχαστρο της αναθεώρησης, ΔτΑ 2001, σ. 75 επ.

[2] Βλ. Πρακτικό 4/2001 της Διοικητικής Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, με το οποίο έγινε κατά πλειοψηφία δεκτό ότι η αναθεώρηση του άρθρου 24 Συντ. δεν ήταν ενδεδειγμένη, καθ' όσον η ισχύουσα διάταξη προστάτευε επαρκώς το περιβάλλον, ΔτΑ 2001, σ. 578.

[3] Βλ. σχετικά Ν. Κ. Αλιβιζάτου, Ο αβέβαιος εκσυγχρονισμός και η θολή συνταγματική αναθεώρηση, Αθήνα 2001, *passim*.

[4] Βλ. Ευ. Βενιζέλου, Το αναθεωρητικό κερκτημένο. Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21ο αιώνα και η αναθεώρηση του 2001, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 182, Ξ. Κοντιάδη, Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 350. Στην αντίθετη κατεύθυνση βλ. Ν. Παρσπυρου, A Farewell to Judicial Passivity. The environmental Jurisprudence of the Greek Council of State, *Journal of Modern Greek Studies*, 1999, σ. 63 επ., Γ. Τασόπουλου, Ο ρόλος του δικαστή κατά τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων: Αυτοπεριορισμός ή ακτιβισμός στο έργο Τα Εικοσάχρονα του Συντάγματος, ΤοΣ 1998, σ. 63.

[5] Βλ. ΣτΕ Ολ 2537/1996, 2755/1994, 1821/1995, 3478/2000.

[6] Βλ. ΣτΕ Ολ 2057/1994, 2758/1995, 2403/1997, 1569/2005. Επίσης ΣτΕ 2844/1993, 5933/1996, 1643/1998, 1724/2000, 2664/2001, 1163/2002.

[7] Βλ. ΣτΕ Ολ 173/1998.

[8] Βλ. ΣτΕ Ολ 2304/1995 , 4953/1996 , 1676/2005, 2591/2005.

[9] Βλ. ΣτΕ Ολ 10/1988, 3618/1995, 2809/2002, 1528/2003, 2002/2003, 3144/2004.

[10] Βλ. ΣτΕ 2844/1993, 5933/1996,1643/1998,1724/2000,2664/2001,1163/2002.

[11] Βλ. ΣτΕ 1061/2000, 1258/2000, 1510/2000, 1907/2001, 2079/2004, 3893/2005.

[12] Βλ. από τις πρόσφατες αποφάσεις ΣτΕ Ολ 1528/2003 και ΣτΕ 1456/2005.

[13] Βλ. αντί πολλών ΣτΕ Ολ 1510/2000.

[14] Βλ. από τις πρόσφατες αποφάσεις ΣτΕ Ολ 2002/2003.

[15] Βλ. ΣτΕ Ολ 3478/2000.

[16] Πρβλ. την ΣτΕ Ολ 3478/2000, κατά το μέρος που απορρίπτει τους λόγους οι οποίοι αναφέρονται στις πλημμέλειες της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, και την ΣτΕ Ολ 613/2002, με την οποία οι αντίστοιχοι λόγοι γίνονται δεκτοί όσον αφορά την εγκατάσταση παραγωγής χρυσού στην Χαλκιδική (υπόθεση TVX).

[17] Βλ. ΣτΕ Ολ 3144/2004.

[18] Βλ. ΣτΕ 1567/2005 παραπ. στην Ολομέλεια.

[19] Βλ. *Ν. Παπασπύρου*, Θεμιτός και αθέμιτος νομολογιακός ακτιβισμός, ΤοΣ 1999, σ. 816.

[20] Πρόκειται για την σύμβαση που καταρτίστηκε στο Aarhus της Δανίας την 25-6-1998. Η σύμβαση αυτή αφορά την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα. Για την ευθυγράμμιση του κοινοτικού δικαίου προς τις προβλέψεις της εκδόθηκε η Οδηγία 2003/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26-5-2003 (L 156 της 25-6-2003, σ. 0017-0025), με την οποία τροποποιήθηκαν οι σχετικές διατάξεις των Οδηγιών 85/337/EOK και 96/61/EK του Συμβουλίου. Σε συμμόρφωση προς την τελευταία αυτή Οδηγία, δημοσιεύθηκε η κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας, Εσωτερικών και ΠΕΧΩΔΕ ΗΠ 3711/2021/26-9-2003 (ΦΕΚ Β΄ 1391/29-9-2003).

Νόμος και Φύση

Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη
<https://nomosphysics.org.gr>
